

Umaa Shaafaa

Leveled

Wolayttatto Doona

Ha gujo nabbabo maxaafay Yuu Essi Eyidiyappe (USAID) beettida miishshaa maaduwaa Seev Ze Childdirenee (Save the Children), Luxettaa Moconaynne Tohossa Dalgga Manttiya Luxettaa Beeroy issippe hashetin giigidi attamettidaagaa.

2009 M.L.

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

Umaa Shaafaa

Kifilee 4

Saaminttay 20

Leveled

Luxissiyageetussi Kaaletuwa

Naati nabbabuwa doommanaappe kase misiliyanne huuphe yohuwa bessidi nabbaboy odiyoba malana mala oychchite. Nabbabi simmidi wurssettan de'iya oyshata zaarana mala oottite.

Nabbabuwappe kasetiya Mali be'o Oyshaa

Huuphe yohuwanne koohuwa bollan de'iya
misiliya xeelliyo wode ha nabbaboy ay odanaba
milatii?

Shemppuwa 1: Geluwa

Haattay nu sa'aa bollan dumma dumma hanotan de'ana danddayees. Haattay wogga abbaa gididi eellidi de'ana danddayees. Haattay issi sohuwappe denddidi shaafadan gogganakka danddayees. Biittaa giddoppe qassi pultidikka kiyana danddayees.

Ha maxaafan qonccissanabay haattaa qommuwa gidennan haattaa shaahuwappe issuwa gidida Umaa shaafaa qonccissana.

Umaa shaafay deriyanne dembbaara aadhdhi wodhdhiiddi adussa ogiya bees. Ba adussa ogiya sinttan aybi gaytikkonne tookkidi ba sinttaappe gaxi kessidi olees. Ixxikko tookkidi banaara ekkidi efees. Biikke giidi ixxiya deexxiya shuchcha malata qassi duge cimmaakko olidi ba ogiya doommees.

Umay daafurssees geenna, qamma gallassa geennan goggiiddi aqeesinne pee'ees. Tana away shocana woykko iray wadhdhana giidi Umay yayyiyonne hirggiyobi baa. Asaynne meheti yayyikkoppe attin I qexe giyobi baa. Umay goggiyo wode qassi xeellada aggoppa aggoppa gees.

Umay goggiyo sohuwankka cora mittaynne maatay miyyiyan dooddi uttiis. Ha mittatti oonne shiiqenna mala yuushshi diridi naagiyaba milatoosona. Ha irxxa maataanne mittaa xeelliyo wode nuna keehippe ufayssees. Ha mittatun qassi meheti kafoti aqoosonanne pee'oosona. Umaa miyyiyan de'iya mittatuuninne maatatu giddon de'iya meheti buraaqiiddinne kaa'iiddi pee'oosona.

Shemppuwa 2: Umaa Kehatettaa

Umay oossinne wogi baynna keha. Ha mittaanne maataa giddon buraaqiidinne kaa'idi pee'ida meheti uyana yiikko diggenna. Tana ay maaddeeti giidi uyenna mala oottenna. Ay mehetinne alana gakkanaashin yorrayi uyidi simmoosona. Meheti A giddo gelidi koyoyogaadan uyinkka bochchenna.

Umay maaddiyoy meheti uyana xalaala gidenna. Daro haatta giddon de'iya mehetussi keetaa gididikka maaddees. Hawulaashuwassi, moliyassi, xadiyawu,

h.h.m haatta giddo mehetussi injje soho gididi maaddees. Ha meheti bantlawu duusssa xalaala gidennan miyo qumaakka Umaa giddon waayettannan demmoosona. Yaatidi namissettannan kallidi de'oosona.

Umaa giddon de'iya meheti allagaappekka A giddo gelidi attoosona. Hawulaashuwa milatiya haatta giddo meheti eta oyqqiyabi woykko qohana koyyyiyabi yiikko eesuwan giddokko geliigoosona. Eti ciimmatiya sohuwakko biikko ay asinne gakkidi oykkana danddayenna.

Issoti issoti haatta giddoppe kiyidi shaafaa doonan awaa ho'ana danddayoosona. Wogga zaallaanne shafiya bollan zin"idi bonggotidi awaa ho'iya meheti keehi cora. Geelladan allagi yiikko guppidi Umaa giddo geliigoosona. Hegaadan haniiddi bantta koyoogaadan wadhdhiiddinne guppiiddi Umaa giddon de'oosona. Hegaadan haniiddi galla galla ufayttidi Umaa giddon bantta wodiya aattoosona.

Umay haatta woykko wora giddo mehetu xalaalassa
gidenna maaddiyoy. So mehetikka maataa kallidi
mi makkidi haattaa uyanawu Umaakko boosona.
Deeshshay, dorssay, miizzay, paray, baluqqoy, h.h.m
Umaa haattaa uyoosona. Hagee bessiyogee Umay so
mehetussikka wolqqaama maaduwa immees.

Umay asaakka xibennan galla galla haggaaziiddi
pe'ees. Asay ba koyyo wodiyen yiidi ba bollaanne
maayuwa meeccana danddayees. Asay maayoynne
bollay urqqatin harggiyan oykettena mala Umaa
shaafay immiyo go'ay keehi daro. Ha ubbaba oottiyo
wode wursseeta giidi Umay yiilloti erenna.

Hegaa bollankka asay Umaa shaafaappe miyo
qumaakka demmees. Moliya uyqqidi maanawunne
bayzznawu maaddees. Matan de'iya asay
woliwoluwan giddokko biidi moliya uyqqidi
banttawunne bantta naata mizoosona. Ha Umaa
shaafay mehe xalaala gidennan asaakka kallissidi
wottees. Hegaa gishshawu asay Umaakko matidi
injjetiya heeran de'anawu doorees.

Shemppuwa 3: Umay Pashkkissee

Bolla baggaara qonccidoogadan Umay asawu, mittawu, maatawu mehetussi oottiyo kehatetta be'ida. Ha shemppuwankka hara Umaa shaafay immiyo go'aa be'ana. Hegeetuppe issi go'ay asay allaxxanawu yiikko hammu giidi mokkiyogaa.

Asay dumma dumma sohuwapple Umaa shaafaa be'idi ufayttanawu yees. Umaa gogettaa, ciimmaa, heeran de'iya mittaannee mehiya xeellidi ufayttanawu yees. Deriya bollan eqqidi issi issi sohuwan sirphphi giidi goggiyogaa xeelliyyogee keehi lo'eess. Issi issi sohuwa gakkiiddi wuxakettiiddinne zaallaara dom"ettiiddi biyogee keehi maalaalees. Hegaa mala

xeellada aggoppa aggoppa giya hanotaa bessiiddi
asaa pashkkissees.

Hegaa xalaala gidennan koyikko woliwoluwan uttidi
A gomppaa gakkanawu biikkokka keehi lo'ees. Ta
bollan ayssi kiyideti giidi yiillotidi woliwoluwa ekki
efiigeenna. Umay woliwoloy gufannenna mala loddan
goggidi asay allaxxana mala oottees.

Umaa be'idi allaxxanawu koyiya asi he sohuwa
yiyo wode qassi shammidi miyo kattaa koyyees. He
wodiyān qassi he heeran de'iya asay dumma dumma
qumata bayzzidi miishshaa demmana danndayees.
Qumay qassi he heera wogaa woykko moliya xiixaa
woykko hara yiya asi koyiyoba gidana danndayees.
Be'anawu yiya asaykka aqiyō sohuwa keexxidi keraa
immanakka danndayettees.

Hegaa xalla gidennan yiya asawu bantta gaden
mokkidabaakka heeraa asay bayzzidi maadettana
danndayees. Yiida asay he heera hassayana oottiya
wogaa maayuwa milatiyabata medhdhiddi bayzzana

danddayettees. Hegaadankka he sohuwa asay baanawu injjetiya toggiyo miishshata giigissidikka miishshaa demmana danddayettees.

Gaasoykka asay adussa ogianne pudettaa hemettikko daafurssiyo gishshawu toggiyobaa koyyees. Waayettennaanine wodiyen be'ana koyyiyo sohuwa gattiya miishshi de'ana koshshees. Kaamee gelana danddayikko kaamiya giigissiyogaa koshshees. Kaamiyassikka injjetiya ogiya giigissiyogaa; Kaamee gelana xayikko qassi paraanne baluwaquwa milatiyabata giigissidi miishshaa demmiyo ogiya medhdhana koshshees.

Hegaa gishshawu Umaa shaafa mata asay waatidi miishshaa demmanaakko loyttidi qoppana koshshees. Shaafay coo derianne dembbaa bollaara goggiya miishshaa gidenna. Hegaa bollankka nu meezeetido go'a xalaalakka gidennaagaa akeekana koshshees. Hegaa akeekikko qassi waati go'ettanaakko ogianne hiillaa pilggidi demmana koshshees.

Shemppuwa 4: Umaanne Goshsha

Qommoo bagga shemppoy Umaa shaafay asaa waati pashkkissiyakkonne qonccissees. Ha shemppuwan qassi Umay goshshaa oosuwa waatidi maaddiyakkonne be'ana. Umaa shaafay goshshawu haniya haattaakka ba matan de'iya asawu yorattennan immees.

Umaa shaafay goggiyo wode matan de'iya asay ba gadekko zaaridi dumma dumma kattaa zerannan tokkana danddayettees. Umaa heera asay boniya

balguwa geennana kattaa zerana danddayoosona.
Bone gidiyo gishshawu iray baa giidi uttana
danddayettenna.

Umaa haattaappe puggiya motoriya gidin woykko dembba sohuwan de'ikko goggidi gadiyakko baana mala ogiya kessidi go'ettana danddayettees. Ha shaafaappe ekkiyo haattaa gallassa muliya kattaa ushshiiddi pee'okko. Halchchuwa kessidi ushshana koshshiyo saatiya haattaa gadiyakko yeddana koshshees.

Yaaniyo gishshawu Umaa shaafaa heeran de'iya asay goshshawu go'ettiyo ogiya qoppana koshshees. Laytta muliya iray yaana gakkanaashin uttidi naagana koshshenna. Haattaa gadiyakko zaaranawu injjetennan xaykkokka heeraa asay issippe gididi puggidi kessiya motoriya shamana danddayettees. Yaatidi kayan kayan woykko halchchuwa tobbi kessidi issoy issoy ba gadiyakko zaariyo ogiya mehdhdana danddayettees.

Shemppuwa 5: Umay Xomppe

Umaaappe xomppiyakka demmana danddayettees.
Dumma dumma ambbatun pozhzhatidi asaa sooninne
ogiyan eexxiya xomppee haattaa wolqqan merettiis.
Issuwa issuwa soon exxiya xomppee Umaa shaafaa
qoppana mala oottana danddayees. Toophphiyan
hegaadan eletirkkiya medhdhanawu maaddiya
shaafati haraatikka de'osona.

Aybissi giikko Umaa haattaa zeeridi wolqqaama xomppiya pulttissiya eqotay merettiis. He xomppiya pulttissiya eqotaa sunttay Gibe 3 giidi xeesettees. Ha sohuwan wolqqaama gimbbee eqqidi shaafay zeerettana mala oosettiis. Ha zeerettidi haattay elettirkkiya medhdhiya motoriyakko wuxakettiiddi biid yuuyana mala oottees.

He motoree yuuyyiyo wode eletirkkee merettees. He merettida eletirikkee eletirkkiya wodoruwani dumma dumma sohuwa gishettees. Ha eqotan merettida eletirkkiya dumma dumma sohuwa yeddawwu baaso gidida sohoy sorphpheella demmaban keexetti uttiis.

Eletirkkiya medhdhanawu zeerettida haattay abbadan shiiqidi qilxxi gi uttiis. Ha haattan qassi asay dumma dumma sohuwappe yiidi allaxxesinne he heeraa meretankka yiidi maalalettees. Heeraa asaykka moliya oyqqananne dumma dumma goshshaa oosuwakka oottana danddayees. Woliwoluwa gelissidi ha zeerettida haattan allaxxanakka danddayettees.

Shemppuwa 6: Umaa kabboyidi Oyqoos

Umay issitoo issitoo kumikko wolqqaama di'uwa kaalettana danddayees. He wodiyen ha qommoora qonccida dumma dumma maaduwa ubbaa xayana danddayoos. Waayettidi keexxido keetaa, kattaanne dumma aquwa qucciddi ekkidi baana danddayees. Kumidi qohuwa gattiyogaa xalaala gidennan shaafaa yesoykka guuxxi guuxxi baana danddayees.

Kumiyyogekka guuxxiyogekka qommon qonccissiiddi yiido maaduwa ubbaa xayanaadan oottana danddayees. Kumidi qohenna mala mittaa takkidi heeran dichchana koshshees. Mittaa qanxxidi xiixinttaa kessiyogee ayba qohonne gattennaba

milatana danddayees. Gidikkonne aqi aqi yiiddi zaaran danddayenna qohuwa gattanaagee qoncce.

Yaaniyo gishshawu Umaa shaafaa kabboyidi oyqqana koshshees. Wolqqaama di'oy yiidi xayssenna mala mittaa tokkiyogaa koshshees. Qanxxiya asaykka qeexidi xayssenna mala ubba asaykka aawatettsaa ekkana koshshees. Cima gidin na'i ubbaykka sheneho geennan banttappe naagettiyabaa polana koshshees. Hachchi loyttidi oyqqibeennabaa wontto xayiyo wode mishettin guyye simmenna.

Issi shaafay goggiyo wode maaddiyoy issi heera xalaala gidenna. Cora asaanne heeraa maaddiyogee qoncce. Issi heeraa kanttidi hara heeraa biyo wode dumma dumma allaalliyawu go'ettana danddayettees. Hegee qassi asaa duussay haattaara waani gaytti uttidaakko bessees. Haattay xayikko asay, mehee, maataynne mittay de'ana danddayenna. Kabboyidi oyqqana bessiyaykka ubba heeraa asaa gidees giyogaa.

Hegaa gishshawu mittaa tokkana koshshiyay Umaa matan de'iya asa xalaala gidenna. Umaa shaafaappe haakkidi de'iya asaykka mittaa tokkana koshshees. Umaa shaafaa yesoy guuxxenna mala miittaa tokkana bessiyay A matan de'iya asaa giidi qoppana koshshenna.

Iraa xayoynne hombbee dari dari biyogee mule asay ba de'iyo heeran loyttidi mittaa tokkennaagaappe denddees. Issi heeran miittaa loyttidi tokkin hara heeray aggikko heeraa loyttidi oyqqalettes gaana danddayettenna. Awa dereeninne de'iya asay ba heeran mittaa tokkana koshshees.

Mittaa tokkiyogee tana xeellenna gaana koshshenna. Hegaadan oottidi issi issi asay ba heeraa loyttidi oyqqikko iray xayenna. Mittay ombbeenne keettaanne asaa wurssiya di'oy yiyo wode teqqees. Hegaa bollankka nuna keehi maaddiya Umaa shaafaa loyttidi oyqqikko nuna maaddiiddi de'ana danddayees. Xaaxi waaxiyo wode Umaa kabboyidi oyqqanawu issov issov nu heeran mittaa tokkoos.

Meeziya

- A. Kaalliya oyshata nabbuwan amppada zaara.
1. Nabbabuwa giddon Umaa kehatettaa gaana koyyidobay aybee?
  2. Umay immiyo maadoti aybee aybee?
  3. Umay qohana danddayiyo wodee baa. (Tuma/ worddo) Gaasuwa qonccissa.
  4. Mittaa qanxxoynne Umaa shaafaa yesoy waanidi gayttiyonaa?
- B. Kaalliya oyshata nabbabuwaninne ne buzo meeziyan amppidi zaara.
1. Umay immiyo go'aappe nena maalaalidaagee awugee? Aybissi?
  2. Nabbaba makkada ne heeran de'iya shaafata waatada oyqqanaakko ay hayyo demmadii?
  3. Ne heeran de'iya shaafaa neeni aybissi go'ettay?

